https://doi.org/10.30546/114578.2025.11.5098

AZƏRBAYCAN DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ BİLİKLƏRİN BACARIQLARA ÇEVRİLMƏSİ ÜZRƏ İŞLƏRİN TƏŞKİLİ

Yeganə Hacıyeva
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dillər Universiteti
https://ORCID.org/0009-0008-8670-4717
yeganemuseyib1@gmail.com

Xülasə

Tədqiqatda Azərbaycan dilinin tədrisində biliklərin bacarıqlara çevrilməsi prosesinin mahiyyəti, məqsədi və bu istiqamətdə aparılan metodik işlərin təşkil prinsipləri araşdırılmışdır. Müasir təlim texnologiyaları və pedaqoji yanaşmalar kontekstində şagirdlərin nəzəri bilikləri praktik bacarıqlara çevirməsi üçün səmərəli üsul və vasitələr müəyyən edilmişdir. Həmçinin fəaliyyətə əsaslanan, kommunikativ və interaktiv təlim metodlarının Azərbaycan dili dərslərində tətbiqinin əhəmiyyəti elmi cəhətdən əsaslandırılmış, bilik-bacarıq inteqrasiyasına yönəlmiş təlimin təşkilinə dair praktik tövsiyələr verilmişdir. Eyni zamanda, tədris prosesində şagirdlərin funksional savadlılığının artırılması, yaradıcı və tənqidi düşüncə bacarıqlarının formalaşdırılması istiqamətində konkret nümunələr və təkliflər irəli sürülmüşdür. İşin nəticələri ümumtəhsil müəssisələrində Azərbaycan dili fənninin məzmununun zənginləşdirilməsi və təlimin keyfiyyətinin yüksəldilməsi baxımından əhəmiyyətlidir.

Açar sözlər: Azərbaycan dili tədrisi, bilik və bacarıq, kommunikativ bacarıq, dil bacarıqları.

IMPLEMENTATION OF WORK ON THE TRANSFORMATION OF KNOWLEDGE INTO SKILLS IN TEACHING THE AZERBAIJANI LANGUAGE

Yegana Hajiyeva
Azerbaijan University of Languages

Abstract

This study examines the essence, goals, and principles of organizing methodological work in the process of transforming knowledge into skills in Azerbaijani language teaching. In the context of modern educational technologies and pedagogical approaches, effective methods and tools for converting students' theoretical knowledge into practical skills have been identified. The study scientifically substantiates the importance of applying activity-based, communicative, and interactive teaching methods in Azerbaijani language lessons, and provides practical recommendations for organizing

teaching aimed at knowledge-skill integration. Additionally, specific examples and proposals are presented to enhance students' functional literacy and to develop creative and critical thinking skills in the educational process. The outcomes of this work are significant for enriching the content of Azerbaijani language curriculum in general education institutions and improving the quality of teaching. In this regard, the study can be considered a relevant scientific research work aimed at both theoretical-methodological and practical application fields."

Key words: Teaching of the Azerbaijani language, knowledge and skills, communicative skills, language abilities.

ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ РАБОТЫ ПО ПРЕВРАЩЕНИЮ ЗНАНИЙ В НАВЫКИ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЯЗЫКА

Егяна Гаджиева
Азербайджанский университет языков

Резюме

В данном исследовании были изучены суть, цель процесса превращения знаний в навыки при преподавании азербайджанского языка и принципы организации методической работы в этом направлении. В контексте современных технологий обучения и педагогических подходов были определены эффективные методы и средства, способствующие превращению теоретических знаний учащихся в практические навыки. В исследовании научно обоснована важность применения деятельностных, коммуникативных и интерактивных методов обучения на уроках азербайджанского языка, а также представлены практические рекомендации по организации обучения, ориентированного на интеграцию знаний и навыков. Кроме того, предложены конкретные примеры и рекомендации по повышению функциональной грамотности учащихся, формированию у них творческих и критических навыков мышления в учебном процессе. Результаты работы важны с точки зрения обогащения содержания предмета азербайджанского языка в общеобразовательных учреждениях и повышения качества обучения.

Ключевые слова: преподавание азербайджанского языка, знания и навыки, коммуникативные навыки, языковые способности.

Giriş/Introduction

Milli kimliyimizi, mədəni irsimizi qoruyub saxlamaq Azərbaycan dilinin dərindən tədrisini tələb edir. Bilik bu prosesdə pedaqogikanın həlledici komponenti kimi çıxış edir. Bilik yalnız nəzəri məlumatdan daha çox şeydir; həm də tələbələrə tənqidi düşünməyə kömək edir və onların cəmiyyətdə fəal iştirakını təmin edir. Milli dəyərlərin və dilimizin inkişafı Azərbaycan dili pedaqogikasında biliklərin düzgün öyrədilməsindən və tətbiqindən tənqidi şəkildə asılıdır.

Müasir təhsil sisteminin tələbləri şagirdlərin və tələbələrin yalnız nəzəri məlumatlarla yetinmədiklərini, onları real həyatda tətbiq edə bilməyi bacarmağı da zəruri hesab edir. Bu baxımdan, Azərbaycan dilinin tədrisində nəzəri biliklərin praktik bacarıqlara çevrilməsi prosesinin gücləndirilməsi xüsusi önəm daşıyır. Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi mövqeyinin daha da möhkəmləndirilməsi üçün, rəsmi sənədlərin, elmi araşdırmaların və media materiallarının yüksək keyfiyyətdə Azərbaycan dilində hazırlanması üçün nəinki biliklər, həmçinin praktik bacarıqlar da vacibdir. Biliklərin praktik bacarıqlara çevrilməsini təmin etmək məqsədilə aşağıdakı sahələrdə işlər görülməlidir:

Dinləmə və anlama bacarıqlarının inkişafı – təhsilin vacib bir hissəsidir. Tələbə və şagirdlərin müxtəlif dinləmə materialları vasitəsilə danışıqda iştirak etmək, mətnin mahiyyətini anlamaq və ona uyğun cavab vermək bacarıqlarının formalaşdırılması vacibdir. Həmçinin sərbəst nitq və ünsiyyət vərdişlərini inkişaf etdirmək üçün müzakirələr, təqdimatlar, rol oyunları kimi metodlar tətbiq edilməlidir ki, şagirdlər düşüncələrini sərbəst ifadə edə bilsinlər.

Dillərarası inteqrasiya və müqayisəli tədris – Azərbaycan dilinin digər dillərlə müqayisədə tədris olunması, tələbələrin onun qrammatik quruluşunu və işlədilmə sahələrini daha effektiv şəkildə öyrənməsinə imkan yaradır. Elmi biliyin praktik bacarıqlara çevrilməsi üçün müasir pedaqoji metodlar tətbiq edilməlidir. Azərbaycan dilinin tədrisində əsas hədəflərdən biri, nəzəri biliklərin praktiki bacarıqlara çevrilməsidir. Bu prosesin uğurla həyata keçirilməsi şagirdlərin və tələbələrin dil hakimiyyətini yüksəltməklə yanaşı, onlarda kommunikasiya, analitik düşüncə və yaradıcılıq bacarıqlarını da inkişaf etdirməyə imkan verir. Müasir pedaqoji metodlar və texnologiyaların tətbiqi bu sahədə müsbət nəticələr əldə etmək üçün vacib bir amildir.

Azərbaycan dilinin və tədrisi və yeni yanaşmalar. Müasir təhsil proqramları çərçivəsində Azərbaycan dilinin tədrisində yeni pedaqoji yanaşmaların tətbiqinə diqqət yetirilir. Xüsusən kurikuluməsaslı təhsil sistemi, biliklərin praktik bacarıqlara çevrilməsinə zəmin yaradır. Təhsilin inkişafı üçün müasir pedaqoji metodların tətbiqi vacibdir. Ancaq müəllim heyəti hələ də köhnə üsul və metodlardan tamamilə imtina etməmişdir ki, bu da yeniliklərin yayılmasını çətinləşdirir. Ali pedaqoji təhsil müəssisələrində Azərbaycan dili müəllimlərinin hazırlanmasında müasir pedaqoji metodlar tam şəkildə tətbiq olunmaması problemini vurğulamaq lazımdır. Müəllimlərin yeni texnologiyalara və interaktiv metodlara uyğunlaşmasında çətinlik çəkmələri bu prosesin səmərəliliyini azaldır. Azərbaycan dili dərsliklərinin son illərdə yeniləşdirilməsi müsbət bir inkişaf olsa da, praktik bacarıqlara yönəlmiş hazırlanması baxımından daha çox iş görülməlidir. Bəzi mütəxəssislər tərəfindən qeyd edildiyinə görə, müasir dərsliklərdə interaktiv kommunikasiya tapşırıqları azdır. Həmçinin real həyat situasiyalarına uyğun və yaradıcılığa təkan verən yazı tapşırıqlarının sayı da kifayət etmir.

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları (İKT) və yenilikçi texnologiyaların tətbiqi, rəqəmsal tədris vasitələri sayəsində dil bacarıqlarının inkişafı üçün geniş imkanlar yaradır. Onlayn platformalar, mobil tətbiqlər və digər rəqəmsal resurslar təhsilin daha effektiv və əlçatan olmasına kömək edir. Ancaq, bu texnologiyaların bütün təhsil müəssisələrində bərabər şəkildə əlçatan olmaması, onlardan tam faydalanma imkanını məhdudlaşdırır. Bu da, təhsil sisteminin bütün sektorlarında rəqəmsallaşmanın birliyinə və bərabərliyinə mane olur.

Azərbaycan dili təliminin mühim məqsədlərindən biri olan biliyin bacarıqlara çevrilməsi prosesi, həm elmi-nəzəri, həm də praktik cəhətdən geniş araşdırılmasına baxmayaraq, tam olaraq həll olunmamış bir problem olaraq qalır. Bu problemin həlli üçün müasir tədris metodlarının daha effektiv şəkildə tətbiqi, müəllim kadrlarının peşəkar inkişafının davamlılığı və yeniliklərə uyğun pedaqoji texnologiyaların geniş yayılması zəruridir. Yalnız bu yanaşma ilə tələbələr Azərbaycan dilini yalnız nəzəri bir anlayış kimi deyil, həmçinin real həyatda ünsiyyət və yazı bacarıqlarını inkişaf etdirmə imkanı əldə edə biləcəklər.

Azərbaycan dili tədrisinin effektivliyi, nəzəri biliklərin praktik bacarıqlara çevrilməsi prosesinə bağlıdır. Bu prosesin mahiyyəti, tətbiq olunan metodları və təşkilati prinsiplərini araşdırmaq vacibdir. Belə ki, Azərbaycan dilinin öyrənilməsində nəzəri biliklərin yalnız mənimsənilməsi ilə kifayətlənilməməsi, öyrənilib öyrədilən bu biliklərin şifahi və yazılı ünsiyyət, analitik düşüncə və yaradıcı fəaliyyətdə necə tətbiq olunduğunu araşdırır.

Azərbaycan dilinin effektiv öyrədilməsi üçün nəzəri biliklərin praktik bacarıqlara çevrilməsində kommunikasiya yönümlü pedaqoji yanaşma, interaktiv metodlar və müasir texnologiyaların istifadəsi vacib rol oynayır. Bu yanaşmanın tətbiqi şagirdlərin və tələbələrin dil bacarıqlarını inkişaf etdirməklə yanaşı, onlara öyrəndikləri bilikləri real həyatda müvəffəqiyyətlə tətbiq etmə imkanı da yaradır. Bu fikir innovativ və fəaliyyət əsaslı tədris metodlarının rolunu vurğularaq, onların effektivliyini araşdırmağın zərurətini ortaya qoyur.

Azərbaycan dili təliminin kurikulumunda biliklərin praktikal bacarıqlara çevrilmə prosesinin nəzəri əsaslarını araşdıraraq müasir pedaqogika və dil didaktikasına yeni bir istiqamət göstərir. Eyni zamanda, fəaliyyət əsaslı, kommunikativ və interaktiv metodların dil öyrənmə prosesinə təsirini elmi cəhətdən analiz edir. Bu analiz nəticəsində, təhsil sistemimizdə tətbiq olunması mümkün olan yeni yanaşmalar və metodoloji istiqamətlər müəyyənləşdirilir. Bu araşdırmaların nəticələri, Azərbaycan dili didaktikası və metodikasında gələcək elmi işlər üçün nəzəri bir baza yaradabilir və tədris prosesinin daha da effektivləşdirilməsinə töhfə verə bilər.

Təhsil prosesində şagirdlərin uğurunu təmin etmək üçün onların öyrəndikləri fənni anlaması, həmçinin bu fənnin müxtəlif sahələrindəki mövzularda əhəmiyyətini başa düşməsi vacibdir. Müəllimin müxtəlif mövzular haqqında məlumat toplama, sistemləşdirmə və təqdim üsulları, eləcə də bu prosesdə vizual vasitələrdən istifadə

strategiyasını öyrətməsi, yalnız özünəməxsus fənnini deyil, həmçinin onun mahiyyətini anlamağa da kömək edir. Bu sayədə, öyrənilən fənnin məqsədini dərk etmək çox da çətin olmaz.

Dil tədrisində müəllim-tələbə münasibətlərinin öyrənilməsi. Təhsil prosesinin iştirakçıları olan müəllim və şagird (tələbə) arasındakı əlaqənin öyrənilməsi, eyni zamanda təlimin mahiyyətini, tətbiq üsullarını, vasitələrini dəqiqləşdirmək üçün zəruri olan məlumatlara yol açır. Pedaqoji prosesin layihələşdirilməsi nəticəsində onun həyata keçirilməsi üçün planın hazırlanması zəruridir. Müəllim müxtəlif amilləri diqqətə almaqla dərsin (məşğələnin) planını tərtib etməlidir. Bunlar arasında şagirdlərin hazırlaşma səviyyəsi, marağı, motivasiyası, əldə olan vasitələr, qaynaqlar, resurslar, eləcə də şagirdlərin inkişaf məqsədləri yer alır. Müəllimlik işindən böyük ixtisaslılıq və peşəkarlıq gözlənilir. Çünki təhsil prosesi, yalnız informasiyanın ötürülməsindən daha geniş bir anlayışdır; bu, strateji düşüncə, təşkilati qabiliyyət və kommunikasiya bacarığını da əhatə edən yaradıcı bir fəaliyyətdir. Bununla belə, Hall, Meyer və Rose (2012) qeyd edir ki, insanların öyrənməyə yanaşması və anlayışlarını ifadə etmə stilləri fərdi olaraq çox fərqlənə bilər. Müəllimin bu aspektə ciddi şəkildə nəzarət etməsində fayda vardır. Başlanğıc məlumatların analizinin və diaqnozun qoyulmasının öncədən müəyyən edilməsi, pedaqoji hədəfin anlaşıldığı prosesin idarə olunması, təşkil edilməsi və doğru istiqamətləndirilməsində əsas rol oynayır. Bu diaqnoz pedaqoji prosesin ümumi statusunun qiymətləndirilməsini və ya onun müxtəlif hissələrində tam və dəqiq tədqiqat aparılmasını nəzərdə tutur. Pedaqoji fəaliyyətin layihəsinin müxtəlif formatlarda (xülasə, təsvir, plan-konspekt, icma və konspekt) hazırlanması, təlim prosesinin təşkili texnologiyasının intellektual nəticəsidir. Bu baxımdan, müəllimin fənni yaradıcı şəkildə idrak etməsi, hər bir mövzunu ciddi şəkildə öyrənməsi və dərsin daha faydalı, maraqlı və canlı keçməsini təmin etmək üçün müxtəlif tədris vasitələrindən və metodik üsullardan bacarıqla istifadə etməsi vacibdir. Dərsin planının yazılı şəkildə hazırlanması, onun keyfiyyətinin artırılması və zənginləşdirilməsi üçün vacib bir amildir. Bəzi müəllimlər bu prosesi əlavə bir yük və gərəksiz iş kimi qiymətləndirə bilərlər. Halbuki yazılı planın faydaları çoxdur. Müəllimin dərs planını (gündəlik) hazırlamaq prosesi yalnız dərsin məzmunu və mövzusuna yenidən baxmağı deyil, həmçinin şagirdlərin dərsə olan marağını artırmaq, onları aktivləşdirmək üçün nəzərdə tutulmuş müxtəlif metodları, tədris vasitələrini və yöntəmləri öncədən müəyyənləşdirməyi də özündə birləşdirir. Fənnin diferensiyasiya və inteqrasiyası məsələlərinə önəm verir. Müəllim, dərsi uğurla həyata keçirmək üçün müxtəlif strategiyalar axtarır, yollar planlaşdırır və uyğun vasitələri seçir. Bu baxımdan dərsin əl yazısı ilə planlaşdırmanın heç bir şübhəsiz vacib olmadığını bildirmək istərdik. Başlıca məsələlərdən biri yazılı dərs planının hansı formada tərtib edilməsidir ki, buna da standart və şablon yanaşılmamalıdır. Burada hər bir müəllimin fərdi üslubu, yaradıcılıq və yanaşma tərzi mühüm rol oynayır.

Bilik və bacarıq arasında dərin psixoloji əlaqələr mövcuddur. Psixoloji tədqiqatlara görə, biliklər müəyyən mərhələlərdən keçərək bacarıqlara çevrilir:

1. Məlumatın alınması – yeni bilikləri şagirdlər diqqət və qavrayış vasitəsilə öyrənirlər.

2. Yadda saxlanma – Öyrənilən biliklərin yaddaşa köçürülməsi və saxlanması onların praktik tətbiqi üçün əsas amillərdən biridir.

3. İcra – Biliklərin praktik fəaliyyətdə istifadə olunması onların bacarıqlara çevrilməsinin vacib mərhələsidir.

4. Prosesin avtomatlaşdırması – Təkrarlanma nəticəsində bacarıqlar avtomatlaşır və şagirdlər həmin fəaliyyətləri daha çevik, cəld və azad şəkildə yerinə yetirirlər.

Son illərdə Azərbaycanın ümumtəhsil məktəblərində yeni təlim texnologiyalarına yönəlmiş islahatlar həyata keçirilməkdədir. Bu da təsadüfi deyildir. Bu proses dünya miqyasında baş verən tendensiyalara uyğundur, çünki dünyanın bir çox ölkəsində tətbiq olunan bu yenilikçi təlim modeli, kütləvi informasiyanın və biliyin səmərəli şəkildə öyrədilməsində mühüm rol oynayır. Həmçinin müasir dünyanın elmi-texniki inkişafına uyğunlaşma prosesində bu texnologiyaların tətbiqi strateji əhəmiyyət kəsb edir.

Yeni pedaqoji texnologiyaların inkişafı informasiyanın və biliyin qeydiyyatı, toplanması, öyrənilməsi və yayılması sahəsində geniş imkanlar yaradır. Bu texnologiyalar məlumat axınının sürətlə artması ilə bağlı yaranan tələbatlara cavab verməkdə mühüm rol oynayır. Yəni, yenilikçi tədris texnologiyaları müasir təhsil sistemində yeni pedaqoji meyillərin, biliklərə hakimiyyət üsullarının və qaydalarının formalaşmasına dair metodlu məlumatlar verir.

XX əsrin 50-60-cı illərindən sonra tətbiq olunmağa başlayan tədris formaları və üsulları, həm pedaqoji, həm də metodik baxımdan ciddi şəkildə analiz edildikdə müasir təhsil sistemimizdə ənənəvi təlim-tərbiyə metodları ilə yenilikçi təlim texnologiyaları arasında uyğunsuzluq aşkar edilir. Bu da təbiidir. Tarix boyu qəbul edilmiş tədris-təlim metodlarından bir anda imtina etmək və onları tarixin tozlu səhifələrinə atmaq, eyni zamanda müasir təlim texnologiyalarını da bir anda tətbiq etmək çoxsaylı çətinliklər yaradır. Bu çətinliklərin öhdəsindən gəlmək üçün ilk dövrlərdə yenilikçi təlim metodları, mövcud ənənəvi tədris sisteminə uyğun və bacarıqla inteqrasiya olunmalıdır. Əlbəttə, bu da bir növ, köhnə ilə yeniliyin arasında müəyyən dərəcədə qeyri-mütənasibliyin meydana gəlməsinə yol açmışdır.

Müəllimin pedaqqoji ustalığı. Təhsil prosesinin uğurlu şəkildə qurulmasında müəllimin pedaqoji ustalığı və bacarıqları mühüm rol oynayır. Bununla yanaşı, müəllimin yalnız geniş biliklərə, yaradıcılığa və geniş düşüncəyə malik olması yetərli deyil. O həmçinin öz biliyini effektiv şəkildə şagirdlərinə çatdırma bacarığına da sahib olmalıdır. Təhsil prosesində informasiyanın və biliyin bacarıqlara çevrilməsi müəllimin əsas funksiyalarından biridir. Bu, müəllimin elmi materiallarını pedaqoji üsullarla şagirdlərə çatdırma qabiliyyətini nəzərdə tutur. Bunun üçün müəllim, şagirdin anlayışına uyğun şəkildə materiallar hazırlamalı, didaktik problemləri seçib həll yollarını işləyib hazırlamalı və onları effektiv şəkildə şagirdlərə çatdırmalıdır. Müəllimin tədris prosesində uğurlu olması üçün, o, tədris materiallarını şagirdlərə çatdırmaq üçün müvafiq

metodları seçib tətbiq etməlidir [Əsədov, 2018:19-28]. Bu metodlar arasında təlimin texniki vasitələrindən və əyanilikdən yararlanma da yer almalıdır. Bununla birlikdə, müəllim proqramlaşdırılmış, alqoritmləşdirilmiş, interaktiv və digər müxtəlif təlim ünsürlərindən istifadə etməlidir. Ancaq, hər şeydən əvvəl, müəllimin dərs prosesində şagirdlərlə qarşılıqlı əlaqə yaratması, onların aktiv iştirakını təmin etməsi vacibdir. Müəllimin şagirdi işıqlandırıcı bir üslubda ünsiyyət qurmağı bacarmış olması vacibdir. Onun nitqi, məntiqi olmalı, lakonik və ifadəli olmalıdır. Həmçinin müəllim ekskursiyaların müxtəlif növlərini tətbiq edərək onların təşkilini yerinə yetirməyi bacarmalıdır. Onun həyata keçirdiyi tədris fəaliyyətləri şagirdlərin biliklərini praktik bacarıqlara çevirməyə yönəldilməlidir.

Müəllimin pedoqoji bacarıqları arasında şagirdlərin marağını oyadaraq öyrənmə prosesini aktivləşdirmək xüsusi bir yer tutur [Vəliyeva, 2017:120-135]. Bu, şagirdlərin diqqətini əsas mövzuda cəmləşdirməyi, öyrənmə strategiyası inkişaf etdirməyə və nəticədə alınmış bilikləri praktikada tətbiq edə bilməyi öyrətməyi zəruri edir. Bu proses müəllimin rəhbərliyi altında başlamalı, şagirdlər isə onun iştirakçısı kimi fəal rol oynamalıdırlar.

Müəllimin pedaqoji bacarıqları və vərdişləri şagirdlərin elmi dünyagörüşünün formalaşmasında, tədris fəaliyyətinə, əməyə və peşə seçiminə marağın artırılmasında, həmçinin şagirdlərin harmonik inkişafına nail olmaqda mühüm rol oynayır. Ümumiyyətlə, müəllimin peşəkar bacarıqları və davranışları düzgün tətbiq olunduğu zaman, şagirdlərin intellektual inkişafına xeyirli təsir edir. Həmçinin müəllimlik fəaliyyətinin uğurlu olması üçün müəllimin pedaqoji bacarıqlara malik olması vacibdir. Çünki qabiliyyət hər hansı bir fəaliyyəti uğurla yerinə yetirməyə imkan verir.

Pedaqoji bacarıq müəllimin iş fəaliyyətinin əsasını təşkil edir və təlim-tərbiyə prosesinin uğurlu olmasında həlledici rol oynayır. Müəllimin uzun müddətli pedaqoji fəaliyyəti ona geniş biliklər, bacarıqlar və vərdişlər bələd edir ki, bunları da o şagirdlərinə ötürür. Düzgün təlim üsulları vasitəsilə müəllim şagirdlərdə bu biliklərin bacarığa çevrilməsinə yardımçı olur. Eləcə də əldə edilmiş biliklər bazasına görə müəllim təlimi effektiv şəkildə təşkil edir ki, bu da onun pedaqoji bacarığına xasdır.

Nəticə/Conclusion

Azərbaycan dilinin tədrisində biliklərin sadəcə öyrədilməsi yetərli deyil; onların şagirdlər tərəfindən mənimsənilərək real həyatda tətbiq edilə biləcək bacarıqlara çevrilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu proses şagirdlərin dil üzrə funksional savadlılığının formalaşmasına, yaradıcı və tənqidi düşünmə bacarıqlarının inkişafına şərait yaradır. Müasir təlim metodlarının tətbiqi – layihə əsaslı öyrənmə, interaktiv və kommunikativ yanaşmalar – biliklərin praktik vərdişlərə çevrilməsində mühüm rol oynayır.

Azərbaycan dilinin tədrisində biliklərin bacarıqlara çevrilməsi şagirdlərin dil bacarıqlarının inkişafında, analitik və yaradıcılıq qabiliyyətlərinin formalaşmasında əsas rol oynayır [Quliyev, 2017:50-80]. Bu yanaşma yalnız nəzəri biliklərin ötürülməsi ilə

kifayətlənmir, onları praktik olaraq tətbiq etməyə imkan yaradır. Bu baximdan Azərbaycan dilinin tədrisində biliklərin bacarıqlara çevrilməsi prosesinde şagidaki təklifləri vermək olar:

1. Azərbaycan dili dərslərində nəzəri biliklərlə yanaşı, şagirdlərin danışıq, dinləmə, yazı və oxu bacarıqlarını inkişaf etdirən kompleks təlim strategiyaları tətbiq edilməlidir.

2. Müəllimlər şagirdlərin aktiv iştirakını təşviq edən, fərdi və qrup şəklində yaradıcı fəaliyyətlərə əsaslanan metodlardan istifadə etməlidirlər.

3. Tədris materialları real həyatla əlaqələndirilməli, şagirdlərin gündəlik ünsiyyət və ifadə ehtiyaclarını əhatə edən mətn və situasiyalarla zənginləşdirilməlidir.

4. Qiymətləndirmə sistemində yalnız biliyin yoxlanması ilə kifayətlənmək əvəzinə, şagirdlərin bacarıqlarının – məsələn, sərbəst fikir ifadə etmək, mətn qurmaq, arqumentləşdirmək və s. – obyektiv qiymətləndirilməsi təmin olunmalıdır.

5. Müəllimlərin peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi məqsədilə mütəmadi olaraq interaktiv təlimlər, metodiki seminarlar və yeni tədris texnologiyalarının öyrədilməsi üzrə proqramlar təşkil edilməlidir.

6. Dərs vəsaitləri və elektron resurslar şagirdlərin yaş səviyyəsinə və maraqlarına uyğun şəkildə yenilənməli, müasir texnologiyaların imkanlarından istifadə genişləndirilməlidir.

Müasir pedaqoji metodların və texnologiyaların tədris prosesinə inteqrasiyası şagirdlərə daha effektiv öyrənmə təcrübəsi təmin edir. Beləliklə, biliklərin praktik bacarıqlara çevrilməsi tədrisin keyfiyyətini yüksəltməklə yanaşı, şagirdlərdə əminlik, müstəqil düşünmə və komanda işinə meyilli olma kimi keyfiyyətlərin formalaşmasına şərait yaradır.

ƏDƏBİYYAT/REFERENCES

1. Əliyev, Ş. (2015). Məktəbdə dil və nitq bacarıqlarının formalaşdırılması. − Bakı: “Çağ”. − 212 s.

2. Əsgərov, M. (2015). Azərbaycan dilinin tədrisi və metodikası. − Bakı: “Maarif”. − 300 s.

3. Hacıyev, B. (2013). Dərsliklərin hazırlanması və bacarıq yönümlü təlim. − Bakı: “Elm”. − 256 s.

4 . Həsənov, Ə., Əliyeva, S. (2014). Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası. − Bakı, 364 s.

5. Qasımlı, N. (2019). Azərbaycan dili tədrisində innovativ metodlar. − Bakı: “Elm və Təhsil”. − 205 s.

6. Quliyev, Y. (2018). Azərbaycan dili dərslərində nitq bacarıqlarının formalaşdırılması. − Bakı: “Elm və təhsil”. − 228 s.

Quliyev, M. (2017). Azərbaycan dilinin tədrisində müasir yanaşmalar. – Bakı, 164 s

7. Mehdiyeva, R. (2020). Dil bacarıqları və onların inkişaf metodikası. − Bakı: “Çıraq”. − 192 s.

8. Məlikova R. (2022). Azərbaycan dili tədrisində fəaliyyət yönümlü yanaşma. − Bakı: "Təhsil Nazirliyi nəşri". − 190 s.

9. Məmmədov, Q. (2016). Kurikulum əsasında Azərbaycan dilinin tədrisi. − Bakı: ADPU nəşriyyatı. − 254 s.

10. Ramazanova, S. (2020). Kurikulum əsasında dil öyrətmə metodları. − Bakı: ADPU nəşriyyatı. − 196 s.

11.Vəliyeva F. (2017). Dil bacarıqlarının mərhələli inkişaf modeli. − Bakı: "Elm". − 168 s.

Xarici mənbələr

1. Richards, J.C., & Rodgers, T. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. − Cambridge University Press − 328 p.

2. Brown, H. Douglas. (2015). "Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy" Pearson. − 394 p.

Onlayn resurslar

1. Azərbaycan Təhsil Nazirliyi (2021). "Azərbaycan dilinin tədrisi üçün rəqəmsal resurslar." (onlayn mənbə): edu.az

2. UNESCO (2022). "Language and Technology in Modern Education." (onlayn mənbə): unesco.org

3. Duolingo və digər tətbiqlər üzrə dil öyrənmə metodikası (2021).

Məqalə tarixçəsi

Daxil olub	*21.11.2025*
Düzəlişə göndərilib	*27.11.2025*
Qəbul edilib	*09.12.2025*
Nəşrə tövsiyə edib	*Nazilə Abdullazadə*

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent